

ЗМІНА ЗМІСТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У ПОЛЬСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (КІНЕЦЬ 1980-Х – 1990-ТІ РОКИ)

THE CHANGE OF THE HIGHEST STATE AUTHORITY CONTENT IN THE POLISH REPUBLIC (LATE 1980-S – 1990-S)

Попович Т. П.,
викладач кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету
Ужгородського національного університету

Стаття присвячена розкриттю особливостей становлення моделі розподілу влади в Польщі в період її конституювання як незалежної держави. Значний інтерес до окресленої проблеми не вичерпується як у науковому, так і в практичному сенсі, зважаючи на наявне деструктивне протистояння інституційно-правових систем органів влади («гілок влади») в Україні.

Ключові слова: організація вищої державної влади, принципи розподілу та збалансованості влад, система стримувань та противаг, парламент, президент, уряд, політична відповідальність.

Стаття посвячена раскрытию особенностей становления модели распределения власти в Польше в период ее конституирования как независимого государства. Значительный интерес к обозначенной проблеме не исчерпывается как в научном, так и в практическом смысле, учитывая существующее деструктивное противостояние институционально-правовых систем органов власти («ветвей власти») в Украине.

Ключевые слова: организация высшей государственной власти, принципы распределения и сбалансированности властей, система сдержек и противовесов, парламент, президент, правительство, политическая ответственность.

The authors elucidate the characteristics of becoming a model of separation of powers in Poland at the time of the constitution as an independent state. Considerable interest in the described problems are not confined in scientific and practical terms, given the destructive confrontation existing institutional and legal systems of government ("branches") in Ukraine.

Key words: higher government organization, principles of separation and balance of powers, checks and balances, parliament, president, government, political responsibility.

Постановка проблеми. Розпаду комуністичної імперії СРСР у 1991 році передував крах політичної та економічної систем країн «соціалістичної співдружності» в Центральній та Східній Європі (далі – ЦСЄ). Перед кожною з цих держав постала гостра потреба у вирішенні цілого ряду спадкових проблем, стрижнем яких, у свою чергу, стало утвердження демократичних інститутів і відповідних організацій системи влади.

Стан опрацювання проблематики. Окремі аспекти обраної тематики дослідження були предметом наукового вивчення таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як А. Антошевський, О. Брусиловська, Л. Бучковський, М. Вахудова, Р. Елжі, Д. Златопольський, Є. Ковальські, В. Лемак, Е. Регульський, П. Сарнецький, Б. Страшун, І. Яжборовська та інші. Проте інтерес до проблеми не вичерпується як у науковому, так і в практичному сенсі, зважаючи на наявне деструктивне протистояння інституційно-правових систем органів влади («гілок влади») в Україні.

Тому метою цієї статті є розкриття особливостей становлення моделі організації вищих органів державної влади в Польщі в період її конституювання як незалежної держави.

Виклад основного матеріалу. Передусім слід зауважити, що Польща першою з комуністичних держав Центральної та Південно-Східної Європи розпочала глибокі державно-владні інституційні зміни. Передумовою цього стала специфіка тоталітарного режиму в цій країні, зокрема різка активізація на початку 1980-х років профспілки «Солідарність», що трансформувалася у соціальний рух і значно пришвидшила побудову ефективної багатопартійної системи [1, с. 215]. Крім того, перші конституційні зміни були проведені ще на початку 1980-х років. Зокрема, у нормах Основного закону отримав закріплення інститут конституційного контролю (Закон від 26 березня 1982 року про внесення змін у Конституцію ПНР щодо створення Конституційного Трибуналу [2, с. 231]), а 29 квітня 1985 року був ухвалений окремий спеціальний

закон у сфері конституційного судочинства [3, с. 245–249]. Необхідно відзначити й те, що в процесі демократизації суспільно-політичного життя в Польщі особливу роль відіграли католицька релігія та католицьке духовенство.

З урахуванням вищезазначеного цілком логічними стали переговори круглого столу за участю «Солідарності», уряду та Костьолу, що відбувалися з 6 лютого до 5 квітня 1989 року. Працювали три робочі комісії: економічна, політична, профспілкова. Підсумком їхньої праці стало вироблення сценарію, за яким передбачався чотирирічний перехідний період, після завершення якого мали бути проведені вільні вибори за участю політичних партій. Угода передбачала також:

- 1) участь опозиції в Сеймі в обсязі 35 %;
- 2) вільні вибори до нової палати парламенту – Сенату;
- 3) створення коаліційного уряду на чолі з представником провладної партії (Польської об'єднаної робітничої партії);
- 4) створення поста президента з великими повноваженнями (мав обиратися парламентом на 6 років).

7 квітня угода була ухвалена Сеймом, а 17 квітня «Солідарність» була легалізована [4, с. 117].

У «Позиції з питання політичних реформ» круглого столу передбачалось, що політична система буде ґрунтуватися на принципі політичного плюралізму, свободі слова, демократичному порядку формування всіх органів державної влади, незалежності судів, сильному самоврядуванні, що володіє всією повнотою прав і вільно обирається. Основою демократизації структур на всіх рівнях держави проголошувався розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову [5, с. 251].

Вказані політичні домовленості уряду й опозиції стали підґрунтям для конституційної реформи. Закон «Про внесення змін до Конституції Польської Народної Республіки» (далі – ПНР) від 7 квітня 1989 року [6, с. 317–321] був спрямований на реформування чинної системи органів державної влади. Було створено двопалатний польський парламент, що

складався з Сейму та Сенату. Нижня палата була представлена Сеймом у складі 460 депутатів, які обирались строком на 4 роки. Новостворена верхня палата – Сенат – складалася зі 100 представників від воєводств, які обиралися на строк повноважень Сейму (ч. 1 статті 28). Було проголошено депутатську недоторканність (ч. 3, ст. 21, ч. 3 статті 28).

Було відновлено інститут парламентаризму, зокрема Сейм отримав повноваження призначати та відправляти у відставку польський уряд – Раду Міністрів чи його окремих членів за поданням прем'єр-міністра, погодженим з Президентом. Також Сейм міг самостійно ініціювати відставку уряду (ч. 1 ст. 37). Визначалося, що в період між скликаннями Сейму Президент за поданням прем'єр-міністра призначає та звільняє членів Ради Міністрів. Президента подає на найближче засідання парламенту акт про призначення або звільнення членів уряду для його затвердження. (ч. 2 ст. 38). Рада міністрів несе відповідальність за свою діяльність перед Сеймом, а в період між скликаннями Сейму – перед Президентом (ч. 2 ст. 38). Водночас лише Сейм міг більшістю голосів прийняти відставку уряду.

При цьому зауважимо, що конституційна позиція Сенату не була чітко визначена. На законодавчому рівні не було окреслено загального статусу другої палати парламенту, цілей створення, головних завдань і місця в структурі державних органів. Сенат порівняно із Сеймом займав набагато слабшу позицію в системі органів державної влади. Наприклад, лише Сейм відповідно до п. п. 1 і 2 ст. 15 Конституції 1952 року залишався «вищим органом державної влади», і тільки він «як найвищий виразник волі народу» мав реалізовувати його суверенні права. До того ж п. 3 ст. 15 Конституції лише за Сеймом визнавав право ухвалення законів, що визначають основні напрями функціонування держави, а також здійснення контролю за діяльністю інших органів державної влади та управління [7, с. 351].

Отже, аналізуючи зміни, внесені до Конституції, можна погодитися з думкою польського науковця П. Сарнецького, що Сенат відродився переважно у формі палати «роздумів і обговорень», сконцентрованої в основному на законодавчій функції, а не у формі палати «опору», інституції, урівноваженої з першою палатою парламенту і такою, що є для неї повноправним партнером [8].

Крім наведеного, конституційна реформа квітня 1989 р. включила до Конституції основні принципи статусу Уповноваженого з громадянських прав, норми щодо незмінності суддів, які повинні були призначатися безпосередньо Президентом за поданням Всепольської судової ради. Перший голова Верховного суду (так іменується керівник цього органу) став призначатися і відкликатися Сеймом з-поміж суддів цього ж суду [9, с. 32.]. Новими положеннями Конституції визначалося, що правосуддя в Польщі здійснюють незалежні суди (Верховний суд, суди загальної юрисдикції, адміністративні та військові суди), а також трибунали (Конституційний і Державний), які становлять самостійну гілку влади, відокремлену від інших.

Наступною важливою конституційною новелою від 7 квітня 1989 року стало заснування одноособового інституту Президента ПНР (як наслідок – ліквідація колегіального органу Державної ради). Президент отримав статус вищого представника польської держави у внутрішніх і міжнародних відносинах. До обов'язків Президента ввійшло гарантування норм Конституції, захист суверенітету та безпеки держави, недоторканності, цілісності її території та дотримання міждержавних політичних, військових союзів (ст. 32). Обирається глава республіки строком на 6 років депутатами Сейму та Сенату, що об'єднані в Національні Збори (ч. ч. 1, 2 ст. 32а). Для визнання виборів Президента правомочними необхідною була абсолютна більшість голосів за умови присутності не менше половини від загальної кількості членів Національних Зборів (ч. 2 ст. 32б). На підставі законів і для їх виконання Президент видає укази (постанови) і розпорядження. Закон встанов-

лює ступінь важливості актів Президента, що підлягають контрасигнації з боку прем'єр-міністра (ч. 2 ст. 32ф).

Найбільш вагомим засобом протидії щодо парламенту, яка була надана Президенту зміненою конституцією, було право розпуску Сейму за наявності таких підстав: Сейм протягом трьох місяців не сформував уряд, у цей же термін не зміг затвердити національний план соціально-економічного розвитку або бюджет, а також якщо Сейм ухвалив закон чи резолюцію, що заважає Президентові виконувати його конституційні обов'язки. Розпуск Сейму автоматично означає і закінчення терміну дії повноважень Сенату (ч. ч. 2, 3 ст. 30). Президент також наділявся правом вносити подання до Сейму щодо призначення або звільнення з посади Прем'єр-міністра (п. 6 ч. 1 ст. 32г).

У законотворчій діяльності Президент мав право законодавчої ініціативи (ч. 4 ст. 20) і законодавчого вето, яке Сейм міг подолати принаймні двома третинами голосів за умови присутності не менше половини від загальної кількості депутатів (ч. 5 ст. 27). Також він міг до моменту підписання направити законопроект у Конституційний трибунал щодо надання висновку про його конституційність (ч. 4 ст. 27).

Істотні зрушення у конституційно-правовому статусі президента відбулися з ухваленням Закону про внесення змін до Конституції Польщі від 27 вересня 1990 р. [10, с. 932]. Норми цього акту закріпили насамперед прямий спосіб виборів Президента Польщі. Окрім того, передбачалося, що Президент обирається народом строком на 5 років і може бути переобраний тільки один раз. Главою держави може бути кожен громадянин Польщі, що досяг 35-річного віку та у повному обсязі користується виборчим правом до Сейму (ч. ч. 1–3 ст. 32а).

Зміна способів виборів у поєднанні з наданими на підставі конституційних змін 1989 року повноваженнями суттєво вплинула на характер інституту президентства Польщі, значно зміцнивши його конституційно-правове становище. Це, у свою чергу, мало наслідком зростання ролі глави держави в системі органів влади в цілому та державотворчих реформаційних процесах зокрема.

Наступним важливим етапом генезису польського конституціоналізму та відповідних змін в організації державної влади стало ухвалення 17 жовтня 1992 року третьою в історії Польщі Малої Конституції – Конституційного закону про взаємовідносини в стосунках між законодавчою і виконавчою владою Республіки Польщі та про територіальне самоврядування [11, с. 1477–1483].

Найважливішою системною зміною Малої Конституції стала ліквідація статусу Сейму як вищого органу державної влади, що передбачалося положенням частини 1 ст. 15 Конституції Польщі 1952 року. Так, ст. 1 Малої Конституції фактично закріпила принцип розподілу влад, проголосивши органами законодавчої влади Сейм та Сенат, виконавчої – Президента та Раду Міністрів, судової – незалежні суди (ст. 1).

Право законодавчої ініціативи належить депутатам Сейму, Сенату, Президенту та Раді Міністрів (ч. 1 ст. 15). У випадках, передбачених конституційним законом, Сейм та Сенат засідають разом під головуванням спікера Сейму, утворюючи Національні Збори (ст. 27). Депутатські мандати є несумісними з посадами судді Конституційного та Державного трибуналів, Верховного суду, голови Польського національного банку, омбудсмена, голови Вищої палати контролю, послів і губернаторів (ст. 8).

Серед новел Малої Конституції на особливу увагу заслуговує положення, згідно з яким постановою Сенату про неухвалення закону або про необхідність внесення змін до закону могла бути відхиленою абсолютною більшістю голосів депутатів Сейму (ст. 17). Таким чином, для Сейму було знижено межу достатньої кількості голосів, необхідних для подолання вето Сенату: з двох третин, передбачених Конституційним Законом від 7 квітня 1989 року, до абсолютної більшості.

Розділ 3 Малої Конституції був присвячений регулюванню статусу Президента, який у цілому не зазнав суттєвих змін. Президент і надалі виступає найвищим представником Польської держави у внутрішніх і міжнародних справах. При цьому значну питому вагу повноважень Президента має сфера міжнародної та оборонної політики держави.

Прем'єр-міністр інформує Президента про основні проблемні питання, що є предметом діяльності Ради Міністрів. З приводу питань, що мають особливе значення для держави, Президент може скликати засідання Ради міністрів і головує на них (ст. 38). Глава держави призначає суддів за поданням Національної судової ради (ст. 42). Президенту також були віддані повноваження у сфері громадянства та призначення ряду посадових осіб польської держави.

Додатковим здобутком правового статусу Президента згідно з Малою Конституцією стало наділення його правом ініціювати референдум за згодою абсолютної більшості голосів Сенату (ч. 2 ст. 19). Раніше така прерогатива належала тільки Сейму. Разом з тим можна спостерігати окремі обмеження повноважень глави держави. Президент, як і раніше, має право розпустити парламент, що неспроможний ухвалити бюджет протягом трьох місяців. Але він втратив право, закріплене Конституційним Законом від 7 квітня 1989 року, розпускати парламент у разі, якщо останній ухвалить закон чи резолюцію, що заважає Президентові виконувати його конституційні обов'язки.

Правові акти Президента вимагають для своєї дії контрастності з боку прем'єр-міністра або компетентного міністра. Одночасно статтею 47 Малої Конституції було передбачено перелік актів, що не потребують погодження відповідного члена уряду. До них належать повноваження щодо законодавчої ініціативи, вето, ініціювання референдуму, оголошення амністії, призначення прем'єр-міністра та членів уряду, розпуску Сейму тощо.

Розділ 4 Малої Конституції закріпив повноваження уряду – Ради Міністрів, основним призначенням якої було здійснення зовнішньої та внутрішньої політики Польщі (ст. 51). Рада міністрів приймає рішення з усіх питань державної політики, які конституційним чи іншим законом не віднесено до повноважень Президента чи іншого органу державного управління, а також місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 52). До складу Ради Міністрів (уряду) входять:

- 1) прем'єр-міністр;
- 2) заступники прем'єр-міністра (віце-прем'єри);
- 3) міністри;

4) особи, членство в уряді для яких впливає зі спеціальних законів (ч. 1 ст. 53).

З метою реалізації законів і відповідно до своїх повноважень Рада міністрів видає розпорядження (ч. 1 ст. 54). Рада Міністрів за поданням прем'єр-міністра може скасувати розпорядження чи наказ міністра (ч. 4 ст. 56).

Досить чітко була визначена у Малій Конституції процедура призначення та відкликання уряду в Польщі. Президент призначає прем'єр-міністра та за його поданням затверджує склад уряду. Після цього в 14-денний термін (з моменту призначення Президентом) прем'єр-міністр подає на розгляд до Сейму програму діяльності уряду з метою отримання вотуму довіри (абсолютною більшістю голосів депутатів) (ст. 57).

Мала конституція також звільнила прем'єр-міністра від необхідності просити згоди Сейму щодо змін у складі уряду. Навпаки, Президент призначав нових міністрів виключно за поданням прем'єр-міністра. Сейм міг висловлювати своє невдоволення лише шляхом таємного голосування з приводу того чи іншого міністра. У цілому ж новий кабінет призначається лише після формального прийняття Президентом відставки попереднього уряду або прем'єр-міністра [12, с. 74].

Підставами для припинення повноважень уряду відповідно до ст. 64 Малої Конституції виступали такі чотири умови: початок діяльності новообраного Сейму; відставка кабінету

або прем'єр-міністра за власною ініціативою; відсутність вотуму довіри Сейму до уряду; наявність вотуму недовіри Сейму до уряду. У перших трьох ситуаціях прем'єр-міністр подає заяву про відставку Президенту, який зобов'язаний її прийняти. Відставка прем'єр-міністра означає відставку уряду в цілому. Після прийняття відставки Президент розпочинає багатоступеневу процедуру призначення нового уряду, детально виписану у ст. ст. 57–63 Малої Конституції.

Роль Президента, обраного на загальних виборах, у процесі зміни урядів додатково посилюється положенням ст. 61 Малої Конституції, що забезпечує право Президента на висловлення своєї позиції щодо кандидатур на посади трьох ключових міністерств – закордонних справ, оборони та внутрішніх справ [12, с. 75]. Слід наголосити, що Президент втратив право вносити пропозицію про відставку уряду, тільки Сейму належала така прерогатива.

Таким чином, конституційними нормами було закріплено інститут політичної відповідальності уряду як перед парламентом, так і перед главою Польської Республіки. Незважаючи на те, що ініціювання дострокового припинення повноважень уряду було виключною компетенцією Сейму, за Президентом закріплювалися вагомі важелі впливу в багатоступеневій процедурі призначення нового уряду (право призначити уряд не більш як на 6-місячний строк або розпустити парламент), а також у законодавчо визначеному випадку можливої зміни уряду (можливість прийняти відставку Ради Міністрів або достроково припинити повноваження парламенту).

Вартими окремої уваги та аналізу є також норми Малої Конституції, що закріпили спеціальні повноваження уряду в законодавчій сфері, зокрема:

1. Рада Міністрів отримала право в особливих випадках проголосити законопроект, внесений урядом як невідкладний. У таких випадках відповідно до регламенту Сейму повинна бути застосована виняткова законодавча процедура (ч. ч. 1, 2 ст. 16).

2. На обґрунтовану вимогу (запит) Ради Міністрів Сейм може на підставі закону, ухваленого абсолютною більшістю голосів, уповноважити уряд видавати розпорядження, що будуть мати силу закону, так звані декрети. Закон щодо уповноваження Ради Міністрів на видання таких декретів визначає сферу регулювання та строк дії особливих повноважень уряду (ч. ч. 1, 2 ст. 23). Лише Президент має право накладати вето на урядові декрети, причому уряд може звернутися до Сейму з проханням розглянути їх з метою подолання вето в порядку звичайних законопроектів.

При цьому Рада Міністрів була позбавлена можливості видавати декрети-закони з ряду питань державно-правового значення, зокрема тих, що стосувалися змін до Конституції, обрання Президента, виборів до парламенту та органів місцевого самоврядування, державного бюджету, особистих та політичних прав і свобод громадян, прав та обов'язків, що витікають із трудових договорів та соціального страхування, а також будь-якої згоди на ратифікацію міжнародних угод (ч. 4 ст. 23).

Висновки. Відтак, можна констатувати, що Польща в досліджуваній період перебувала у пошуках оптимальної моделі організації вищих органів державної влади, в основі якої, безперечно, лежить демократичний принцип розподілу та зрівноваження влад – законодавчої, виконавчої, судової. Також було розпочато новітній етап реформування конституційного процесу в Польщі, що логічно завершився ухваленням сучасної Конституції 2 квітня 1997 року.

Водночас резюмуємо, що, на відміну від української держави, Польща значно ефективніше та швидше пройшла перші фази посткомуністичних (постсоціалістичних) трансформацій у сфері формування дієвої системи органів державної влади, у зв'язку з чим вкрай необхідним є аналіз відповідного досвіду Польщі та застосування його здобутків у вітчизняній державотворчій практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Эндрейн Ч. Сравнительный анализ политических систем: Эффективность осуществления политического курса и социальные преобразования / Ч. Эндрейн ; пер. И. Мюрберга. – М. : Издательский дом «Инфра-М», 2000. – 319 с.
2. Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej // Dziennik Ustaw. – 1982. – № 11. – Poz. 83. – S. 231.
3. Ustawa z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym // Dz.U. – 1985. – № 22. – Poz. 98. – S. 245–249.
4. Брусиловська О. Посткомуністичні трансформації країн Східної Європи : [навч. посібник для студентів] / О. Брусиловська ; Одеський національний ун-т ім. І.І. Мечникова. Інститут соціальних наук. Кафедра міжнародних відносин. – О. : Астропринт, 2007. – 360 с.
5. Задорожнюк Э. Власть-общество-реформы. Центральная и Юго-Восточная Европа. Вторая половина XX века / Э.Г. Задорожнюк (отв.ред.) ; РАН ; Институт славяноведения. – М. : Наука, 2006. – 442 с.
6. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej // Dziennik Ustaw. – 1989. – № 19. – Poz. 101. – S. 317–321.
7. Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, uchwalona przez sejm ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. // Dziennik Ustaw. – 1952. – № 33. – Poz. 232. – S. 344–371.
8. Сорока С. Механізми взаємодії Сенату Республіки Польща з Сеймом у процесі реалізації законодавчої функції / С. Сорока // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2010. – Вип. 3 (6). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03%286%29/10ssvzrf.pdf.
9. Ковальські Е. Становление и развитие конституционной государственности в Польше: историко-правовое исследование : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история учений о праве и государстве» / Е. Ковальські. – СПб., 2010. – 54 с.
10. Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej // Dziennik Ustaw. – 1990. – № 67. – Poz. 397. – S. 932.
11. Ustawa Konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym // Dziennik Ustaw. – 1992. – № 84. – Poz. 426. – S. 1477–1483.
12. Бен-Гера М. Секретаріат уряду: координація державної політики та управління змінами персонального складу Кабінету / М. Бен-Гера та ін. ; пер. з англ. Л. Суйва-Льченко, О. Шаленко. – К. : Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2008. – 144 с.

УДК 340.1

ГЕНЕЗИС КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОНАРХІЇ В АВСТРІЇ (1848–1867 РОКИ)

GENESIS OF CONSTITUTIONAL MONARCHY IN AUSTRIA (1848–1867 YEARS)

Роман Н.М.,

*здобувач кафедри теорії та історії держави і права
Ужгородського національного університету*

Стаття присвячена аналізу односторонніх конституційних актів короля, які відображали рух Австрії до конституційної монархії в середині XIX століття. Особливу увагу приділено Конституції Австрії 1849 р. як унікальному зразку європейського конституціоналізму. Зроблено висновки про обмеженість заходів щодо відновлення парламентаризму.

Ключові слова: Австрія, конституція, патент короля, конституційна монархія.

Статья посвящена анализу односторонних конституционных актов короля, которые отражали движение Австрии к конституционной монархии в середине XIX века. Особое внимание уделено Конституции Австрии 1849 как уникальному образцу европейского конституционализма. Сделаны выводы относительно ограниченности мер по восстановлению парламентаризма.

Ключевые слова: Австрия, конституция, патент короля, конституционная монархия.

The article analyzes the unilateral constitutional acts of the king, which reflect the movement of the Austrian constitutional monarchy in the mid-nineteenth century. Particular attention is paid to the Austrian Constitution in 1849 as a unique example of European constitutionalism. Conclusions regarding the limited steps to restore the parliamentary system.

Key words: Austria, constitution, patent king, constitutional monarchy.

Постановка проблеми. Сучасну історико-правову науку цікавлять питання правового розвитку тих державних утворень (і відповідних правових систем), у межах яких перебував український народ. Особливий інтерес викликає Австрійська імперія, під якою на початку XIX століття перебувало українське населення Галичини, Буковини та Закарпаття. Європейський конституціоналізм і всі його основні інститути втілювалися в Австрії різнобічно: мова йде і про парламентаризм, виборче право, і про поділ влади та основні права людини.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження правових аспектів розвитку Австрії цього періоду мали місце в Україні в роботах В. Кульчицького, Н. Гриба, Х. Моряк-Протопопової, Н. Худоби, Б. Янишина, низки інших учених, які зробили істотний внесок у вивчення проблеми.

Метою статті є аналіз конституційного розвитку Австрійської імперії як передумови «дуалістичної угоди» 1867 р.

Виклад основного матеріалу. На початку XIX століття Австрійська імперія функціонувала на основі кількох конституційних документів, переважно виданих самим імператором. Одним із основних таких актів була так звана Прагматична санкція від 19 квітня 1713 р. – законодавчий акт, схвалений королем Карлом IV і який стосувався порядку спадкоємності престолу в Австрійській імперії. Цей документ був прийнятий з метою впорядкування ситуації, пов'язаної з відсутністю в імператора, а також у його померлого старшого брата спадкоємців-синів. Виходячи з цього, закон установлював порядок, згідно з яким престол у випадку відсутності в імператора синів переходив до його майбутніх дочок (у випадку припинення їх потом-